

Linguistics, Literary Studies, History, and Philosophy

FRI-229-1-LLSHP(S)-01

THE CIVIL COMMITTEE FOR CULTURAL AND ECONOMIC UPGRADE OF SILISTRA – AN EMANATION OF CIVIL SOCIETY (DECEMBER 2, 1940 – SEPTEMBER 9, 1944)³

Natalia Mincheva, PhD

Regional museum of history – Silistra

E-mail: natali@gbg.bg

Abstract: *The article aims to reveal the place, role, and contributions of a unique public organization — the “Civic Committee for the Cultural and Economic Advancement of Silistra” — in the faster economic, social, and administrative-political integration of the city and the region into the national framework following the 27-year period of Romanian occupation. The Civic Committee achieves this by including as members representatives from all public, civic, professional, industrial, judicial, and intellectual organizations, classes, and associations.*

Keywords: *Silistra, the return of Southern Dobrudzha, Civic Committee.*

ВЪВЕДЕНИЕ

„Общограждански комитет за културно и стопанско повдигане на Силистра“ е уникална обществена структура, създадена непосредствено след възвръщането на Южна Добруджа към Отечеството с цел да подпомогне по-бързото приобщаване на южнодобруджанци към икономиката и държавните институции на Царство България⁴. Комитетът заема важно място в обществения живот на града, оказвайки пълно съдействие на общинската управа при реализирането на нейната програма за развитие на града в културно, стопанско и благоустройствено отношение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Основан е на 2 декември 1940 г. в Силистра на събрание с участието на около 300 „най-видни граждани“. В комитета (първоначално в наименованието му присъства само „културно повдигане“) се обединяват „за благо на Силистра“ цветът на местното гражданство: адвокати, учители, търговци, лекари, синдикати и др. Инициативата за създаването му е на кмета инж. Петър Иванчев (служебно назначен от правителството, действащ кмет на Ловеч)⁵.

Управителният съвет се състои от 12 души. В постоянното му присъствие са избрани: за председател – Христо Андреев (учител), подпредседател – Драгомир Божинов (директор на БЗКБ – Силистра) и секретар-касиер Стефан Куцилов (адвокат). Към комитета са сформирани три секции – просветна, редакционна и стопанска. Просветната секция е в състав: Йордан Калчишков, Неделчо Христов и Кирил Вълчев. Редакционната включва: Стоян Анастасов, Йордан Костов и Цветан Радович. Стопанската се ръководи от Пенчо Чаушев, Васил Цафаров и Атанас Максимов. Подгласници на секциите са: Димитър Т. Паянтов, Георги С. Кънев, Благой Кузманов и Панайот Ганчев. Проверителният съвет е в състав: Димитър Железаров, Ради Русев и Вичо (Велико) Маринов с подгласници – Никола Златаров и Лука Драгнев. Членство се получава след подаване на писмено заявление⁶.

³ Докладът е представен пред секция „Езикознание, литературознание, история и философия“ на 64-тата научна конференция на Русенския университет „Ангел Кънчев“ и Съюза на учените-Русе на 17 октомври 2025 година с оригинално заглавие на български език: ОБЩОГРАЖДАНСКИЯТ КОМИТЕТ ЗА КУЛТУРНО И СТОПАНСКО ПОВДИГАНЕ НА СИЛИСТРА – ЕМАНАЦИЯ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО (2 ДЕКЕМВРИ 1940 – 9 СЕПТЕМВРИ 1944)

⁴ Симеонова, Н. Пресеченият път на свободата. Силистра 1940 – 1944. Силистра, 2018, с. 107 – 110.

⁵ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 1.

⁶ Подем, Силистра, I, № 1, 29 декември 1940.

Печатен орган на Общогражданския комитет е в. „Подем“, който започва да излиза на 29 декември 1940 г. с главен редактор Драгомир Божинов (от брой 52 нататък – Симеон Пармаков). В първия му брой е посочено, че силистренският комитет се учредява по подобие на Видинския (Драгомир Божинов заимства опита, докато оглавява БЗКБ във Видин, участвайки активно в работата на тамошния Общограждански комитет⁷ – бел.а.).

Комитетът „отразява волята на гражданството“⁸. В устава му е посочено, че за постигане на целите си служи със следните главни средства: „1. Устройва събрания и конференции; 2. Издава печатен орган, именуван „Подем“; 3. Прави изложения; 4. Устройва акции; 5. Събира парични средства от членски внос, абонаменти, приходи от вестника, субсидии, помощи, дарения“⁹.

Още с учредяването си Общогражданският комитет се захваща с разрешаването на редица значими проблеми. На 3 декември 1940 г. ръководството изпраща делегация в столицата: Христо Андреев, Драгомир Божинов, Стефан Куцилов и Стоян Анастасов, за да запознае правителството с нуждите на Силистренския край. В изложението до министър-председателя и съответните министри в кабинета са представени внушителен брой искания, свързани със стопанското и културно-просветно развитие на града. Най-значимите от тях са: промяна на българо-румънската граница край Силистра, определена съгласно Крайовския договор, която силно ограничава хинтерланда на града и стопанското му развитие; ускоряване на довършителните работи на пристанището; усиление средствата за обществено подпомагане; обезщетяване на Силистренската градска община за отнетите ѝ 11 800 дка общински земи, употребени за оземляване след 1 октомври 1940; откриване Инспекция по труда (за заетите в Силистра над 2000 работници); запазване на двете отделения при Областния съд; освобождаване от обгербване на румънските нотариални актове; преминаване на общините Алфатар, Доймушлар (Ситово), Голяма Кайнарджа (Светослав), Бейбунар (Средище), Базаргян (Проф. Милетич, дн. Искра) административно към Силистренска околия; започване на трасе на жп линия; отводняване на Айдемирското и Сребърненското блато с цел да се оползотвори 50 000 дка плодородна земя; построяване на диги при с. Попина и между силистренското пристанище и с. Айдемир, за да се спести около 5000 дка земя.

Още тук трябва да отбележим, че въпреки трудните военновременни условия, правителството откликва положително на 3/4 от всичките искания на Общогражданския комитет: отпуснати са кредити за благоустройство, строителство, ремонт на училищни сгради, социални помощи, водоснабдяване, териториално разширяване на административната Силистренска околия¹⁰.

Първата му изява в областта на местната политика са решенията за отпускане на следните помощи: на читалище „Доростол“ – 4000 лв.; на северодобруджанските преселници от града – 6000 лв.; на бедните деца чрез дружество „Доброжелателка“ – 3000 лв. и на музикално дружество „Седянка“ – 2000 лв.¹¹

За да засили още повече авторитета си в тогавашното гражданско общество, Общогражданският комитет решава да привлече със съвещателен глас представители на следните организации: адвокатската колегия, работническата организация, търговското сдружение, занаятчийското сдружение, земеделската задруга, читалището, учителско-просветното сдружение, женското благотворително дружество „Доброжелателка“¹². За целта на заседанието от 14 май 1941 г. е променен устава му¹³.

През юни 1941 г. Общогражданският комитет представя пред силистренското общество план за работа (оттогава към наименованието си прибавя и „за стопанско повдигане“ – бел.а.). В него са набелязани основните стопански, социални и културни мероприятия за възстановяването на града и околията и по-бързото му приобщаване към държавата. Планът за работа на Общогражданския комитет почти напълно съвпада с програмата от 15 точки на общината (февруари 1941), в която са

⁷ Комитет за културно повдигане на Видинския край, основан 1925 г.

⁸ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 1; Подем, I, № 1, 29 декември 1940.

⁹ Подем, II, № 2, 15 януари 1941.

¹⁰ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 3; Подем, I, № 1, 29 декември 1940.

¹¹ Пак там.

¹² ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 6.

¹³ Пак там, л. 9; Подем, II, № 8, 7 март 1941.

представени основните дейности, които ще се изпълняват през следващите няколко години за превръщането на града в привлекателно място за живеене¹⁴.

Общогражданският комитет взема активно участие в местната политика, като настоява пред общинската управа: театърът да стане общински (дотогава трупата е към читалището¹⁵), пред околийския управител да разпорежи в администрацията в околията да се назначават предимно добруджанци¹⁶. Изпраща изложения за разкриването на Учителски институт в града¹⁷.

През октомври 1941 г. делегация от изтъкнати южнодобруджански общественици посещава цар Борис III, министри и видни лица в София. От Силистренския общограждански комитет в нея са включени Драгомир Божинов, Христо Андреев и Димитър Пирев¹⁸.

Най-голямата изява на Общогражданския комитет за културно и стопанско повдигане на Силистра е писменото изложение до министър-председателя и съответните министерства (18 октомври 1941)¹⁹. То е изпратено до правителството две седмици след възторженото честване на първата годишнина от освобождението на града от румънско владичество. Представени са внушителен брой искания, разпределени по министерства. Обширно и обосновано е представено и съдбовното, но нерешимо до този момент желание на силистренци за урегулиране на българо-румънската граница, „долепена на гърба на Силистра“²⁰, която възпрепятства естественото демографско и стопанско развитие на града.

Две седмици по-късно Общогражданският комитет предава Изложение до кмета относно виждането си за разходването на бюджета за 1942 г., набелязвайки приоритетите²¹. Общо взето те съвпадат с програмата на общината.

През пролетта на 1942 г. десетчленна делегация на Общогражданския комитет, водена от кмета Иван Дочев посещава Пловдивския мострен панаир, след което отпътува за София, където отново има срещи с министри, за да „повдигне редица важни за града въпроси“ (9 – 15 април 1942)²². В ново изложение до министър-председателя на Царство България се настоява с.г. да започне строителството на трасето на жп линия, свързваща Силистра с вътрешността на страната²³. С построяването на железопътната линия управата на Силистра (а и на селата от околията) очаква да се създадат добри условия за разширяване на индустрията. Това отново поставя въпроса за корекция на границата, за която постоянно се напомня на правителството²⁴. Необходимостта от железопътна линия се чувства особено зимно време, когато Силистра „свършено се изолира“ от вътрешността на страната. Настойчивото желание и убедителните доводи на силистренци водят до приемането на законопроект от Народното събрание за построяването на жп линията „Силистра – Дулово – Исперих – Разград – Попово“²⁵, който обаче остава неосъществен.

Силистренският общограждански комитет подпомага учредената на 20 март 1941 г. околийска организация на Сдружението за културното, стопанското и национално издигане на селото. Усилията са насочени към приобщаването на селското население от околията към достиженията на българската култура и наука. Общогражданският комитет, който съгласно устава си е задължен да устройва просветни, стопански и национални беседи из селата, се ангажира да подпомага секретарите на селските клонове в дейността им. С подкрепата му за кратко време в повечето села са изградени структури на Сдружението²⁶.

¹⁴ Подем, II, № 5, 10 февруари 1941.

¹⁵ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 6.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ Подем, II, № 19, 23 май 1941.

¹⁸ Подем, II, № 42, 31 октомври 1941.

¹⁹ ДА – Силистра, ф. 13 К, оп. 2, а.е. 4 (Изложение на Общогражданския комитет за културно и стопанско повдигане на Силистра, 18 октомври 1941).

²⁰ Пак там.

²¹ Пак там.

²² Подем, III, № 65, 10 април 1942.

²³ ДА – Силистра, ф. 13 К, оп. 2, а.е. 4, л. 1-2; Симеонова, Н. Пресеченият път на ..., с. 118 – 119.

²⁴ Подем, II, № 34, 5 септември 1941.

²⁵ Подем, III, № 55, 30 януари 1942; Пак там, № 84, 21 август 1942.

²⁶ Подем, II, № 11, 28 март 1941; Пак там, № 23, 20 юни 1941; Пак там, № 31, 15 август 1941.

На общо годишно събрание, проведено на 1 март 1943 г., е променена организационната структура на комитета. Прието е решението занапред председател на Общогражданския комитет да бъде кметът на града (тогава Иван Дочев). Избран е нов състав²⁷.

Програмата на новия кмет Иван Дочев (март 1941 – май 1943) е амбициозна и се харесва на силистренските граждани. Тя става програма за работа на общинските служби за няколко години напред. Огромна по обем дейност е извършена за благоустрояването на града. Пълна подкрепа в тази насока му дава Общогражданския комитет²⁸. Незаменима помощ, по думите на Дочев, му оказва помощник-кметът Борис Коджабашев.

Постигнатите успехи в благоустрояването на града правят впечатление в страната. С решение на Министерския съвет през 1943 г. Силистра е обявен за „град образец в България“²⁹.

И през следващите две години Общогражданският комитет подпомага кмета – вече Борис Коджабашев – в търсене съдействие от министерствата за реализирането на редица важни проекти: завършване на митницата, ремонтване на шосето Силистра – Тутракан, откриване на постоянна автобусна линия Силистра – Добрич. Освен тези искания се настоява за изменение на Закона за Добруджа, отнасящо се до оземляването на безимотните северодобруджанци и преразглеждане на въпроса за земите на алмалийци, надявайки се на успешното му разрешаване³⁰.

Значимо място в обществената дейност на Общогражданския комитет е отбелязването на първата годишнина от възвръщането на Южна Добруджа на 1 октомври 1941 г., която съвпада и с 50-годишния юбилей на Педагогическото училище. По идея и със съдействието на Силистренския общограждански комитет е отпечатан юбилеен сборник „Прослава на Силистренското педагогическо училище за 50-годишен живот“³¹. Съществен е приноса му при събирането на средства за издигане на паметника на Стефан Караджа³² (дело на скулптора Павел Метеоров), открит тържествено в деня на честването³³.

За издигане престижа на града още през 1941 г. Общогражданският комитет обявява конкурс за написване на химн (музика и текст)³⁴ и герб на града (завършен през 1943 г. от скулптора Павел Метеоров)³⁵.

През май 1942 г. е възложено отново на скулптора Павел Метеоров да изработи и паметник на свободата (с барелеф и фигура)³⁶. През 1943 г. са образувани два нови фонда за набиране на средства за строителство на паметници на капитан Мамарчев и на Царя Освободител Борис Трети³⁷. Тези проекти остават неосъществени поради политическата промяна в страната.

Със съдействието на Общогражданския комитет в новоосвободена Силистра са организирани редица културни прояви: театрални постановки, концерти, фотоизложби³⁸. Градът се включва и в т.нар. Седмица на културата³⁹, която дава възможност на силистренската общественост да се срещне на живо с редица известни творци, писатели, журналисти. Запомнящо културно събитие остава посещението в града през май 1943 г. на известните писатели Елин Пелин, Ангел Каралийчев, Димитър Талев, Никола Фурнаджиев⁴⁰.

²⁷ Подем, IV, № 111, 26 февруари 1943; Пак там, № 112, 3 март 1943.

²⁸ Подем, II, № 19, 23 май 1941.

²⁹ Симеонова, Н. Пресеченият път на..., с. 104 – 105.

³⁰ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 17.

³¹ ДА – Силистра, ч.п. 523.

³² ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 9 – 11; Подем, № 23, 20 юни 1941; Пак там, № 28, 25 юли 1941; Пак там, № 34, 5 септември 1941.

³³ Симеонова, Н. Пресеченият път на..., с. 158 – 159.

³⁴ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 5; Подем, II, № 6, 15 февруари 1941; Пак там, № 8, 7 март 1941; Пак там, № 23, 20 юни 1941.

³⁵ Подем, IV, № 124, 28 май 1943.

³⁶ Подем, III, № 63, 27 март 1942; Пак там, № 71, 22 май 1942; Пак там, № 97, 20 ноември 1942.

³⁷ ДА – Силистра, ф. 249, оп. 8, а.е. 1, л. 15 – 16.

³⁸ Подем, II, № 12, 4 април 1941.

³⁹ Подем, II, № 17, 9 май 1941; Пак там, № 65, 10 април 1942; Пак там, № 68, 1 май 1942; Пак там, № 69, 8 май 1942.

⁴⁰ Подем, IV, № 123, 23 май 1943.

Членове на Силистренския общограждански комитет взимат участие във Великия добруджански събор от 3 до 5 октомври 1942 г. в Добрич⁴¹. Приема се, че на събора ще се обяви разтурянето на добруджанските дружества и всички организации, действали по време на румънското владичество⁴².

Въпреки решението на Великия добруджански събор, което гласи, че: „няма да има място на онези, които са служили на рушителни и противобългарски идеи“ (има се предвид привържениците на комунистическото движение и главно функционерите на подведомствената на Коминтерна ДРО – бел.а.), в Силистренската делегация са включени три такива личности, тъй като били членове на Българското културно общество: Георги Карагеоргиев, Драган Бобчев, Ангел Хотинов.

Всички членове на комитета, въпреки че се доказва неангажираността им в политическите действия на властта, са обвинени от „народния съд“ за проявена ненавист към комунистите в града и в някои села. Принудени са чрез изтезания да „признават“, че в града имало силна комунистическа структура, която на заседанията им била обсъждана. Друг аспект на обвиненията се отделя на изнасяните сказки и на публикуваните статии с антисъветско и антикомунистическо съдържание във в. „Подем“, като „Болшеvizмът на дело“ (№ 103, 1 януари 1943), „Варварите на XX в.“ (№ 130, 9 юли 1943), „Ако болшеvizмът победи“ (№ 151, 3 декември 1943) и др.⁴³. Обект на обвинение спрямо членовете на Общогражданския комитет става дори един израз в изложението от декември 1940 г., че „[...] неестествената граница ще даде материал на комунистическа пропаганда срещу правителството“, който според народните обвинители спомага за „отдалечаване на местното население от руския народ поради комунистическа опасност“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Конституираният след възвръщането на Южна Добруджа Общограждански комитет за културно и стопанско повдигане на Силистра е убедителна форма на гражданското общество. Безспорни са заслугите му за по-бързото приобщаване на Силистренския край към общодържавния механизъм. За целта Общогражданския комитет оказва пълно съдействие на общинската управа при реализирането на нейната програма за развитие на града в културно, стопанско и благоустройствено отношение. Неслучайно през 1943 г. Силистра е обявена с решение на Министерския съвет за „град-образец“ в България“.

След 9 септември 1944 г. дейците на Общогражданския комитет са осъдени от комунистите чрез организирания от тях „народен съд“ на различни срокове затвор, отнемане на имущество и граждански права. Семействата им също попадат под ударите на репресиите на комунистическия режим.

REFERENCES

Simeonova, N. (2018). The crossed path of freedom. The crossed way of the liberty. Silistra 1940 – 1947. (*Оригинално заглавие: Симеонова, Н., 2018. Пресеченият път на свободата. Силистра 1940 – 1947. Силистра, 2018*).

Milachkov, V. (2000). The Great Dobruja Gathering of 1942 – Dobruja, 17 – 18. (*Оригинално заглавие: Милачков, В. Великият добруджански събор през 1942 г. – Добруджа, 17 – 18, 2000*).

⁴¹ Симеонова, Н. Пресеченият път на ..., с. 159 – 168.

⁴² Милачков, В. Великият добруджански събор през 1942 г. – Добруджа, 17 – 18, 2000, с. 293-294.

⁴³ Подем, № 48, 12 декември 1941; Пак там, № 49, 19 декември 1941; Пак там, № 65, 10 април 1942 и др.